

Trekvlinders in 1944

(Vijfde jaaroverzicht)

door

B. J. LEMPKE

Het jaar 1944 is niet alleen in politiek opzicht een teleurstelling voor ons geweest! Hoewel het aantal ingezonden rapporten uit den aard der zaak minder was dan in 1943, is het toch volkomen zeker, dat het trekseizoen-1944 belangrijk bij zijn voorganger ten achter staat. Toch geldt dit ook weer niet voor alle trekkers, zooals uit het overzicht duidelijk blijkt. Een bijzonder goed figuur slaat *Macroglossum stellatarum* L., terwijl *Vanessa cardui* L. daarentegen nauwelijks opgemerkt werd. Het weer, waarschijnlijk wel een van de belangrijkste factoren, die het migratieverschijnsel beheerschen, was over het algemeen ongunstig, bijna steeds iets onder normaal. Waargenomen werden de volgende trekkers:

1. *Pontia daplidice* L. Slechts 1 ex., een sterk afgevlagen en beschadigd ♂, dat 18 Augustus bij Amsterdam gevangen werd (Van der Meulen). Addendum: Begin Juni 3 exx. te Aerdenhout (dus van de zeldzame eerste gen.!) (Herwarth v. Bittenfeld).

2. *Colias hyale* L. Buiten Zuid-Limburg, waar beide generaties weer in aantal voorkwamen, en Zeeland, waar de zomergen. plotseling half Aug. in groot aantal binnenkwam, slechts sporadisch opgemerkt.

Limburg. Te Schin op Geul op 3 Juni vrij talrijk in versche exx. (Van Mastrigt) en 11 Juni nogal veel (Delnoye), 25 Juni 1 ex. te Bemelen (J. Maessen). De zomergeneratie vloog van half Aug. tot half Sept. zeer talrijk bij Kerkrade (Neuman), werd den 13den Aug. te Schin op Geul gezien (Van Mastrigt), was de laatste week van deze maand gewoon te Steyl (Br. Antonius) en vloog ± 20 Sept. talrijk aan den spoordijk bij Nuth (Pater Th. Maessen).

Noord-Brabant. Uden, 11 en 13 Aug. (Br. Antonius).

Zeeland. Vanaf half Aug. in flink aantal! 19 Aug. vlogen 5 zeer versche ♂♂ in den Wilhelminapolder, den volgenden dag 2 exx., 27 Aug. nam Wilmink op verschillende plaatsen op Zuid-Beveland 18 ♂♂ en 5 ♀♀ waar, terwijl Warren 5 à 6 exx. op een klaverveld bij Borsele zag vliegen. Op 10 en 11 Sept. werd nog telkens 1 ex. te Goes gezien (Wilmink).

Zuid-Holland. Schiedam, 29 Aug. 2 ♂♂ (Nijssen); Kethel, 2 exx. op distel ongeveer half Sept. (Vredenburg; Maassluis, van 24—29 Aug. 14 ♂♂ en 2 ♀♀ (Nijssen).

Noord-Holland. Slechts 1 ex., dat 18 Aug. bij Amsterdam gezien werd door Van der Meulen.

Utrecht. Soest, 3 Juli een ex. honing zuigend op wikke (Tolman); 26 Aug. een ex. bij Remmerden (Van de Pol).

3. *Colias croceus* Fourcroy. Uiterst zeldzaam geweest! In het geheele land werden slechts 4 exx. opgemerkt.

Limburg. Op 27 Aug. 1 ex. te Schin op Geul (Delnoye); te Kerkrade een gaaf ♀ op 10 September en een ♂ den dag daarop (Neuman).

Zuid-Holland. Maassluis, 25 Aug. 1 ex. (Nijssen).

4. *Vanessa atalanta* L. Veel minder dan in 1943. Hoewel in den loop van den zomer hier en daar in aantal waargenomen, was de vlinder over het algemeen toch schaarsch. De meeste waarnemers vermelden slechts enkele exx. Reeds in April werden enkele nommervlinders gezien. Het vroegste ex. dateert van 9-4 (Schiedam, Nijssen), gevolgd door een enkel individu op den 22sten te Vlaardingen (Van Katwijk), en op 23 en 30-4 te Schiedam. De meeste medewerkers moesten echter tot eind Mei geduld hebben, eer zij hun eerste ex. konden noteeren. In de

laatste week van deze maand kwamen de immigranten, zij het dan ook in beperkt aantal, pas goed opzetten. Vanaf 27 Mei volgen de waarnemingen elkaar regelmatig op, en tot in Juli werden afgevlogen trek- kers opgemerkt. Op 25 Juni zag Van Katwijk een eierlegend ♀ te Vlaardingen, terwijl Wilmink nog 2 Juli een sterk afgevlogen ex. te Goes waarnam en zelfs nog 1 op 30 Juli!

Maar reeds in de eerste decade van Juli verschenen de vroegste exx. van de in Nederland geboren generatie. 5 Juli zag Terlouw 2 diep- gekleurde exx. op De Beer, 7-VII merkte Nijssen het eerste versche ex. te Maasland op, den 8sten zag Wilmink een splinternieuw ex. te Wolfaartsdijk. In den loop van Juli blijven de waarnemingen elkaar vrij regelmatig volgen, doch het aantal exx. blijft gering. Ook in Augustus en de eerste helft van September wordt de vlinder geregeld gezien, doch bijna steeds in zeer beperkt aantal. Een gunstige uitzondering maakt het verslag van Stuldreher, waarin gemeld wordt, dat op 25 Augustus en volgende dagen de atalanta „in massa” bij Oldenzaal voorkwam, terwijl Verkaiik den vlinder in de eerste helft van Aug. „talrijk” te Capelle a. d. IJsel opmerkte. Ook in Zeeland was hij gewoon (Wilmink). Alle andere medewerkers echter noemen den vlinder „schaarsch”, wat ook met mijn ervaring overeenstemt. Dit is te opval- lender, omdat de rupsen in Juli en Aug. in behoorlijk aantal te vinden waren! Waarschijnlijk heeft het ongunstige weer een zeer nadeeligen invloed op de verdere ontwikkeling gehad.

Toch is de atalanta er ook in 1944 in geslaagd een meest vrij zwakke tweede generatie in ons land voort te brengen. Ongeveer half Sept. werden op verschillende plaatsen weer mooie versche exx. gezien. In Zeeland was deze gen. in de eerste helft van Octr. gewoon op rottend fruit (Wilmink); dit was ook het geval te Melissant op Flakkee in de eerste helft van September (Huisman). Tot ver in Octr. wisten enkele dieren hun leven te rekken, doch slechts een enkele vlinder kon November nog halen. De laatste waarnemingen dateeren van 29-X, toen zoowel voor Rijswijk (Bijleveld) als voor Uden (Br. Antonius) nog een ex. genoteerd kon worden, en 4-XI, toen Huisman nog 1 ex. te Melissant zag.

Dat *Vanessa atalanta* eigenlijk geen soort is met een nauwkeurig af- gepast aantal generaties, maar zich doorlopend voortplant zoo lang het weer dat toelaat, bleek ook nu weer. Nog 2 Octr. vond Verkaiik een halfvolwassen rups te Kapelle a. d. IJsel, die 13-X verpopte, en 3 Octr. een jonge rups te Krimpen a. d. IJsel, die 1-XI verpopte. De eerste pop begon (in een onverwarmd vertrek) 3 Dec. te kleuren en kwam 7-XII uit, doch de vleugels bleven onontwikkeld. De tweede pop leverde in het geheel geen vlinder.

Enkele laat in September bij Bergen op Zoom aangetroffen rupsen leverden de eerste dagen van November een vlinder, doch door de in- getreden lagere temperatuur bleven een aantal exx. in hun ontwikkeling steken. Ze stierven in de pop, terwijl de kleuren al duidelijk doorsche- merden. Geen enkele pop kwam levend den winter door (Korringa).

5. *Vanessa cardui* L. Veel minder dan in 1943, zoodat de meeste waarnemers zelfs geen enkel ex. gezien hebben! Het eerste ex. werd, vrij normaal, 18 Mei waargenomen te Tienhoven (De Nijss), terwijl Warren den volgenden dag een afgevlogen ex. te Borsele zag. In Juni slechts 2 waarnemingen: 4-VI een ex. te Leiden (Ten Wolde), en 26-VI één te Kapelle a. d. IJsel (Verkaiik). Ook in Juli worden bijna niet anders dan enkele afgevlogen dieren gezien! 2-VII een sterk afgevlogen ex. te Wolfaartsdijk (Wilmink), 6-VII 2 exx. op De Beer (Terlouw) en 24-VII nog een afgevlogen vlinder te Dor- drecht (Davidse). Van de in Nederland geboren exx. zijn slechts

enkele eind Juli, in Augustus en begin Septr. gezien : 30 Juli een versch ex. bij Avezande (Zl.), 5 en 27 Aug. 1 ex. in den Wilhelminapolder en 15 Septr. 1 te Goes (Wilmink); 23-VIII een ex. te Wassenaar (Van Wisselingh) en te Purmerend (Huisenga) en 25-VIII één te Lunteren (Branger). Dat waren de laatste distelvlinders, die in 1944 in ons land opgemerkt werden!

6. *Argynnis lathonia* L. buiten de duinen. Ook veel minder dan in 1943. Bovendien werd geen enkel ex. te Amsterdam gezien, zoodat ik toch weer betwijfel, of de vlinder daar elk jaar voorkomt. Er zijn waarschijnlijk 3 generaties geweest, al is dan van de derde slechts een enkel ex. opgemerkt. De eerste werd gezien van eind Mei tot eind Juni, de tweede van half Juli tot misschien half Septr., terwijl de gave exx. van eind Septr. en begin Octr. wel tot een derde gen. behoord zullen hebben.

Limburg. Schin op Geul, 1 ex. 19 Juli (Delnoye).

Zuid-Holland. Maassluis, 29 Mei, 5 exx. (Nijssen); Dordrecht, 9 Aug., 2 exx. (Davidse); Kapelle a. d. IJssel, 15 Aug. 1 gaaf ex., 14 en 17 Septr. een beschadigd ex. (Verkaik).

Utrecht. Soest, 30 Mei en 25 Juni (Tolman); Groenekan, 21—26 Aug. enkele exx., 23 Septr. 1 ex. (Berk); Maartensdijk 15 Aug. en 28 Septr. (dez.); Remmerden, 26 Aug. enkele afgevlogen exx. (Van de Pol).

Gelderland. Nijkerk, 16 Juli 2 exx. (Terlouw); Lunteren, 19 en 27 Aug., 14 Septr. (Branger); Otterloo, 19 Aug., enkele versche exx. (Van de Pol); Bennekom, 20 Aug. verschillende versche exx. op viooltjes op een stoppelveld (dez.); Lunteren, 2 Octr. 2 versche exx. (dez.).

7. *Acherontia atropos* L. Ook minder dan in 1943, al is het aantal meldingen niet onbevredigend. Immigranten werden gevonden in Juni en Juli, terwijl ook het ex. van 8 Aug. er nog wel toe behoord zal hebben.

Limburg. Kerkrade, 1 pop 10 Aug. (Neuman); Venlo, 1 volwassen rups, dezelfde datum (Schildmeier).

Noord-Brabant. Uden, 1 dood ex. op 6 Aug. in bijenkorf (Br. Antonius); Sint Oedenrode, 24 Aug. een volwassen rups (naam inzendster onleesbaar).

Zeeland. Nieuwdorp, 14 Juni een ex. op de deur van een bijenstal (Kuenen).

Zuid-Holland. Melissant (Flakkee), 1 pop 10 Octr., die 17 Octr. uitkwam (Huisman); Vlaardingen, 4 Juli 1 ex. (Van Katwijk); Schiedam, 11 October een prachtig gaaf ex. (Vredembregt).

Noord-Holland. Purmerend, 9 Juni een afgevlogen ♀, 23 Aug. een rups (Huisenga); 1 rups in de Beemster (Slot); Bergen, 26 Aug. 1 ex. in bijenkorf (Nieuwland).

Gelderland. Lunteren, 15 Aug. een bijna volwassen rups (Van de Pol), 26 Aug. een volwassen rups (Branger); Otterloo, 18 Septr. een gaaf ex. bij een bijenstal (Branger).

8. *Herse convolvuli* L. Was ongeveer in hetzelfde aantal aanwezig als in 1943, in elk geval niet minder. Begin Juli werden enkele immigranten opgemerkt.

Limburg. Kerkrade, 23 Aug. een ex. op Nicotiana (Neuman); Brunsum, eerste week van September 7 exx. op Nicotiana (Pater Th. Maessen); Lemiers, in Aug. en Septr. als in 1943 (Delnoye).

Noord-Brabant. Eén ex. gevangen te Bergen op Zoom, 10 Septr. (Korringa).

Zuid-Holland. Wassenaar, 31 Aug. 1 ex. (Van Wisselingh); Rotterdam, 16 Septr. een pop gevonden bij het aardappelrooien (Verkaik); Leiderdorp, 18 en 21 September 2 exx. (De Jong).

Noord-Holland. Purmerend, 4 Juli een afgevlogen ♂ (Huisenga); Edam, 24 Septr. een afgevlogen ex. (De Boer); Amsterdam, een ex. afgegeven aan Artis (Piet); Wieringen, 18 Aug. een rups, die 3 dagen later verpopte, doch daarna doodging (A. de Wilde).

Gelderland. Lunteren, 22 Aug. 1 ex. (Branger).

Overijssel. Oldenzaal, 3 Septr. een ex. tegen een muur (Christenhusz teste Stuldreher).

Friesland. Sneek, 1 Juli een afgevlogen eierlegend ♀ (Boerstrateste Otto).

9. *Macroglossum stellatarum* L. Vrijwel even talrijk als in 1943! Het is stellig wel de moeite waard de ups en downs van den kolibrievlinder bij ons nauwkeurig na te gaan en de frequentie over een aantal jaren vast te leggen. Reeds thans staat vast, dat goede *stellatarum*-jaren aanmerkelijk afwijken van die voor vele andere trekkers. De immigranten kwamen pas in de tweede helft van Juni, ongeveer een maand later dan in 1943. Ze vlogen tot eind Juli, maar reeds tegen eind Augustus verscheen de Hollandsche generatie. Het laatste ex. werd 29 October gezien.

Limburg. Aalbeek, tusschen 15 Juni en 4 Juli talrijk op duizendschoon (Pater Th. Maessen); Bunde, 3 Juli 1 ex. (J. Maessen); Maastricht, 8 en 18 Juli, telkens 1 ex. (dez.). De tweede generatie werd gezien te Maastricht (7 Oct. 1 ex., dez.), te Kerkrade, 20 Septr. een gaaf ex. (Neuman), te St. Odiliënberg (17 Octr.) en Vlodrop (18 Octr.) (Van Oosterhout) en te Steyl, diverse exx. van 24—31 Aug. (Br. Antonius).

Noord-Brabant. Deurne, 1 ex. op 7 Juli (Nies); Uden, 2, 6 en 10 Juli en 19 Septr. (Br. Antonius); Tilburg, begin Septr. geregeld (Priems); Bergen op Zoom, 1 ex. op 2 Juli (Korringa).

Zeeland. De trekkers werden in aantal door Wilmink waargenomen: van 25 Juni tot 17 Juli in totaal 39 exx., de meeste te Goes op duizendschoon, anjers en phlox, enkele te Wolfaartsdijk. Het grootste aantal op 1 dag was 9 exx., nl. op 8 Juli, waarvan 1 te Goes en 8 te Wolfaartsdijk. Ook de afstammelingen werden, in tegenstelling tot 1943, in Zeeland gezien, maar in veel geringer aantal. Het begint er op te lijken, of deze provincie voor de meeste exx. een doortrekgebied is. Totaal toch werden slechts 4 exx. van de Hollandsche generatie opgemerkt: 3 te Goes op 15 (2 exx.) en 23 Septr. en 1 te Borsele door Warren op 17 October!

Zuid-Holland. Immigranten: Melissant, 29 Juni overdag 1 ex. op kamperfoelie (Huisman); Den Haag, 29 Juni 's avonds een ex. op kamperfoelie (d'Audretsch); Vlaardingen, 2 en 13 Juli (Van Katwijk) en 17 Juli (Nijssen); Rotterdam, 10 Juli (Van Katwijk); De Beer, 5 Juli (1 ex.), 6 Juli (3 exx.) en 9 Juli (1 ex.) (Terlouw); Kapelle aan de IJsel, 5 en 8 Juli (Verkaik). Afstammelingen: Rijswijk, 14 Septr. en 23 Octr. (Bijleveldt); Kapelle a. d. IJsel, 13, 14 en 28 Septr. (Verkaik).

Noord-Holland. Amsterdam, 25 Juli (Kuchlein), 25 Aug. op Petunia (Sagel), 6 Octr. minstens 5 exx. op dahlia's in het Vondelpark, 14 Octr. 3 exx. en 15 Octr. 2 exx. (Botzen), 24 en 29 Octr. telkens 1 ex. (Breurken Jr.); Zaandam, 28 Juni en 29 Septr., telkens 1 ex. (Stellerman); Purmerend, 3—25 Juli 14 exx., 9 Septr. 1 ex. (Huisenga).

Utrecht. Maartensdijk, 25 en 29 Juni, 2, 3 en 9 Juli (Berk); Soest, 5 Juli 1 ex. zuigend op tuinboon (Tolman).

Gelderland. Nunspeet, 27 Juni 1 ex. vliegend op Petunia, vloog tegen den wind in weg (Mac Gillavry); Lunteren, 2 Juli (Branger); Wageningen, 30 Juni 1 ex. vliegend op Galium (Lanz); Ben-

nekom, 6, 7 en 9 September (Van de Pol); Lobith, 3 Aug. 3 volwassen rupsen en veel vraatsporen van reeds verdwenen exx. (Scholten). Addendum: Wageningen van 10 Septr. tot 12 Octr. vrij regelmatig, totaal 13 waarnemingen (Sikkema).

10. Celerio euphorbiae L. 3 Augustus vonden Scholten en ik 2 jonge rupsen aan den Rijn bij Lobith. Half Aug. vond Scholten nog een aantal half- en geheel volwassen exx. In totaal kwamen 18 vlinders uit, 5 daarvan als tweede gen. van 15 tot 30 Septr. en de overige van 3 tot 16 Juli 1945.

Bovendien werd eind Aug. 1 rups te Oosterhesselen in Drente gevonden (Ket).

11. Lithosia quadra L. Een versch δ te Purmerend op 28 Juli (Huisenga).

12. Peridroma saucia Hb. Lemiers, begin September eenige exx. (Delnoye); Melissant (Flakkee), 1 ex. 15 Aug. uit rups, gevonden onder een rij peulen, 23 Aug. een afgevlogen ex. (Huisman); Middellie, van 26 Aug. tot 25 Septr. ongeveer 10 exemplaren (De Boer).

13. Leucania albipuncta F. buiten Zuid-Limburg. 1 ex. 16 Aug. 's avonds op sneeuwbes te Melissant (Huisman).

14. Heliothis armigera Hb. De beste trekvlindervangst van 1944! 24 Augustus, een warmen dag, zagen Tolman en ik een prachtig gaaf φ , druk bezig met honing te zuigen op struikhei bij Soest.

15. Plusia gamma L. Al weer over het algemeen een zeer middelmatig *gamma*-jaar! Geen enkele waarnemer heeft den vlinder in groot aantal opgemerkt, al waren de dieren in den loop van den zomer natuurlijk vrij gewoon.

De eerste trekker werd 13 Mei genoteerd door Verkaik te Kapelle a. d. IJssel. In den loop van de tweede helft dezer maand en van Juni komen de immigranten dan geleidelijk aan binnen, waarbij slechts hier en daar een vrij flink aantal exx. werd opgemerkt. Zoo was de *gamma* reeds 28 Mei vrij talrijk te Middellie (De Boer). Vooral echter tegen eind Juni schijnt een golf aangekomen te zijn. Toen werd de vlinder plotseling talrijker in Zeeland (30-6 en 2-7 tientallen te Goes; Wilminck), terwijl Bijleveld 28 Juni 's avonds de soort talrijk te Rijswijk opmerkte en Verkaik 4 Juli 9 exx. te Kapelle a. d. IJssel noteerde. Ongeveer half Juli verschenen de in Nederland geboren pistooltjes (14-7 enkele zeer versche exx. te Goes), om vooral tegen het einde der maand gewoon te worden. Een tweede Nederlandsche generatie begon in de tweede helft van Augustus te verschijnen. 19-VIII noteerde Wilminck voor Goes weer enkele tientallen exx., de meeste zeer versch. Ik zelf kweekte 27 en 28 Aug. exx. uit rupsen, die 12 Aug. halfvolwassen te Amsterdam gevonden waren. Eind Aug. was *gamma* hier en daar dan ook weer vrij talrijk, doch spoedig zakte het aantal. Trouwens, aan verschillende waarnemers viel juist het geringe aantal in hun streek gedurende de zomer- en herfstmaanden op. Zoo schrijft Br. Antonius voor Uden: „De heele maand September en begin October geregeld, maar weinig”, Van Kattwijk: „Van half Juli tot eind Augustus bijna dagelijks, meest schaarsch.” Reeds betrekkelijk vroeg verdween *gamma*. 8 October zag Wilminck zijn 2 laatste exx. te Goes, 12 Octr. vloog nog een ex. in Artis te Amsterdam, terwijl 21 Octr., toen nog 1 ex. te Vlaardingen werd gezien (Van Kattwijk), en 22 en 25-X, toen enkele exx. te Melissant op Flakkee opgemerkt werden (Huisman), reeds de slotdata vormen.

16. Catephia alchymista Schiff. Slechts 1 ex., 20 Juni te Deurne (Nies).

Conclusie. Een middelmatig jaar, dat vooral na de sensationele

vangst van 1943 wel tegen moest vallen. Al met al mogen we echter niet ontevreden zijn.

Summary. The fifth annual report on migrating *Macrolepidoptera* in Holland for 1944 mentions the following particularities :

1. *Pontia daplidice* L. 4 exx.
2. *Colias hyale* L. With the exception of South-Limburg, where both generations were met with, and of Sealand, where the summer generation suddenly appeared mid-August in rather great numbers, the species was only sporadically observed.
3. *Colias croceus* Fourcroy. 4 examples only.
4. *Vanessa atalanta* L. Much less than in 1943, a very moderate year for the species.
5. *Vanessa cardui* L. Rare.
6. *Argynnis lathonia* L. Much less than in 1943, rather rare.
7. *Acherontia atropos* L. Moderate.
8. *Herse convolvuli* L. Moderate.
9. *Macroglossum stellatarum* L. A rather good year for this species!
10. *Celerio euphorbiae* L. 18 caterpillars in the neighbourhood of Lobbith, on the Rhine, near the German frontier, in August; 1 caterpillar in the province of Drente.
11. *Lithosia quadra* L. One male.
12. *Peridroma saucia* Hb. A few examples.
13. *Leucania albipuncta* F. One example only (outside South Limburg, where the moth is certainly at home).
14. *Heliothis armigera* Hb. One fine female.
15. *Plusia gamma* L. Moderate.
16. *Catephia alchymista* Schiff. One example.

Amsterdam-Z., Oude IJselstraat 12^{III}, Sept. 1945.

Biologisch onderzoek naar de levenswijze van *Polychryisia* (*Plusia*) *moneta* F. op *Aconitum*

door
J. C. WIJNBELT

In deel VIII der Entomologische Berichten, Afl. 189 van 1 Januari 1933, pag. 449 gaf ik in een verhandeling over de tweede generatie van *P. moneta* F. aan het einde dier bijdrage een wenk tot onderzoek naar de levenswijze van deze noctuïde op *Aconitum* en *Akelei*.

Nadat er sindsdien vier jaren waren voorbijgegaan, zonder over dit onderwerp iets te hebben vernomen, besloot ik in begin 1937 deze zaak zelf ter hand te nemen, temeer om het daarna verkregen resultaat als vervolg te beschouwen op datgene, hetwelk ik in 1932 over *P. moneta* F. heb waargenomen en heb kunnen vaststellen.

Uit het verkregen resultaat der vele aantekeningen van thans kan vooraf reeds worden medegedeeld, dat de levenswijze van *P. moneta* F. op *Aconitum* belangrijk afwijkt van die op *Delphinium*.

Trachtende het onderzoek hiernaar zoo volledig mogelijk weer te geven om de details zoo goed mogelijk te doen uitkomen, is het mij niet gelukt het in één jaar op te lossen, waardoor ik het tot meerdere jaren heb moeten uitbreiden en hier elk jaar afzonderlijk laat volgen.

1937.

In verband met geregelde waarneming werden allereerst in het voorjaar, begin April, als *Aconitum* begint uit te loopen, in Amsterdam-Zuid plaatsen of tuinen gezocht, waar *Aconitum* aanwezig was en konden